

KULTURA

POPULARNI PROJEKT MUZEJA GRADA O ZAGREBAČKIM KVARTOVIMA NASTAVLJA SE IZLOŽBOM O OMILJENOM RADNIČKOM KVARTU

TREŠNJEVKA

Blatnjava periferija s potleušicama počela se razvijati kad je 1935. tramvaj prošao Tratinjskom i Ozaljskom ulicom

PIŠE KORANA SUTLIĆ | SNIMKE TOMISLAV KRIŠTO/HANZA MEDIA I MUZEJ GRADA ZAGREBA

I dlična crno-bijela fotografija o-bitelji Frigan snimljena je ispred mljekare potkraj 30-ih godina prošlog stoljeća na zagrebačkoj Trešnjevci, u današnjoj Stubičkoj ulici. Slika Magdalene i Petra Frigana na biciklima, sa sinom Milanom, vlasništvo je Nade Mihaljev rođene 1947. godine, to su njezini roditelji i brat. Ova je fotografija tek jedna u nizu mnogih koje će se vidjeti na velikoj izložbi “Trešnjevka – prostor i ljudi”, koja će biti postavljena u Muzeju grada Zagreba u studenom ove godine.

Riječ je o nastavku projekta “Zagrebački kvartovi” koji je pokrenuo Kristian Strukić iz Muzeja grada Zagreba, autor i voditelj ovog projekta kojim je do sada obrađeno nekoliko gradskih četvrti. Dio pripreme izložbi su i razgovori sa stanovnicima te prikupljanje starih fotografija.

“Otvaranje i povezivanje Muzeja s građanima važan je dio projekta koji provodimo kroz ulične izložbe, male izložbe postavljene u izlozima kojima pozivamo stanovnike kvartova da se predmetima i vlastitim fotografijama uključe u veliku izložbu. Predme-

ti i odabrane fotografije iz osobnih albuma uz fotografije iz drugih institucija i Muzeja grada Zagreba čine postav velikih izložbi”, objašnjava Kristian Strukić.

PRVA SJEĆANJA Tako su razgovarali i s Nadom Mihaljev koja je komentirala fotografiju svojih roditelja i prisjetila se Trešnjevke kakva je bila nekad.

“To se nisu oni sami slikali, to vam je fotograf išao po ulici i tko se htel... pa onda, popravljali su se kišobrani. Išao je čovjek: ‘Popravljamo kišobrane, rajngle!’ Kad bi se, recimo, prošupljio lonac za kuhanje, ➤

on je stavljao okruglu plehnatu zakrpu i s nitnima je to stukel, i to je držalo. Odmah bi probao, na licu mjesta, jel to curi ili ne curi i nešto je zaradio. Tak su i fotografi išli po cesti i slikali”, opisala je Nada Mihaljev atmosferu 30-ih godina na Trešnjevci, o čemu je slušala od roditelja.

U njezinim prvim sjećanjima na kvart s početka 50-ih ostale su obiteljske kuće s dvorištima s cvijećem, bez vodovoda.

“Pumpe su bile u svakom dvorištu. Bez kanalizacije, bez telefona, bez televizora, radio je bio privilegija. Ulica je bila bez asfalta, prašnjava, a za kišnih dana blatnjava i u lokvama vode, a mi djeca u ljetnim mjesecima bosonoga bismo gacala po njima. Susjedi su se posjećivali, družili se, razgovarali ili možda ogovali. Sve se znalo o svakom...”

ispričala je Nada Mihaljev.

Za potrebe izložbe Kristian Strukić je s kolegom povjesničarom Goranom Arčabićem, koji je koautor izložbi o Trešnjevci i Trnju, analizirao stare novine, arhivu i drugu raspoloživu dokumentaciju.

“To se nisu oni sami slikali, to vam je fotograf išao po ulici i tko se htel... A tako su popravljali i kišobrane i rajngle”, opisala je Nada Mihaljev

Mnogi zapisi govore o tome koliko je ovaj dio grada bio zapušten nakon Prvog svjetskog rata.

“Bio je to radnički kvart u kojem su mnogi gradili kuće. Bile su to uglavnom potleušice, daščare koje su mnogi gradili radije nego da stanuju natrpani u stanovima u centru Zagreba s drugim radnicima jer je stanovanje u gradu bilo preskupo, a uvjeti stanovanja za mali novac bili su nedostojni čovjeka”, objašnjava Kristian Strukić.

U dnevnom listu Večer, u rubrici Trešnjevčki omnibus, iz 1928. opisano je kako je Trešnjevka dugo čekala da ih autobusna linija spoji s centrom grada. Kad je uvedena, imala je stanice na Trešnjevci i na Zrinjencu. “Prve je autobuse napunila kao srdele kutiju i od tada su bili uvijek puni. Prije se morao loviti tramvaj gore na Selskoj cesti, a onda preko blata i močvara tražiti puteve do kuće. Većina je išla poprijeko preko Nove i Magazinke ceste, ispadala na Savsku kod Remize pa dalje za grad”, pisalo je.

ZAHTJEVI GRADANA Trešnjevčani su od grada tražili “više elektrike, više šljunka po ulicama, više autobusnih kola”. Ta autobusna kola dolazila su i odlazila svakih pet minuta, ali to nije bilo dosta. Početna stanica je već na Zrinjencu ili na Trešnjevci bila puna. Bio je to mali autobus.

Unutar zapadne strane Savske ceste i južno od pruge Kolodvora Save (Zapadni kolodvor) pa do same Save i potoka Črno-merca nastala su i izgradila se većina po-

01 Nenad Fočić s prijateljem Sinišom u ulici 3. Gredice, oko 1970. godine

02 Poplava na Knežiji 1964. godine

03 Magdalena i Petar Frigan sa sinom Milanom ispred mljekare (danas Stubička ulica) snimljeni 1930-ih

04 Učenici industrijske škole “Nikola Tesla” osposobljavaju se za rad u tvornici “Rade Končar” 1950-ih

slijeratnih naselja - Tratina, Trešnjevka, Pongračevo i druga, koja su s izgradnjom uvijek novog broja kuća i zgrada povećavala i broj stanovnika. Već samim time nastali su za stanovništvo tih naselja mnogi problemi i potrebe.

List Glas Trešnjevke upravo je bio pokrenut 1932. jer su gradska uprava i dnevne novine uglavnom ignorirale periferiju o kojoj se tek pisalo zbog “divlje gradnje” na račun koje su se povremeno zbijale šale. Tada je i gradonačelnik Ivo Krbek obišao periferiju i svuda je dočekivan s tužaljka ma jer je ovaj dio grada komunalno bio u vrlo

lošem stanju, bez škola. Bio je to dio Zagreba u blatu, prašini i neosvijetljen. Konačno 1935. godine prošao je tramvaj Tratinskom i Ozaljskom ulicom.

VAŽNOST NOVINA “Istražujući stari tisk uvidio sam važnost novina za modernizaciju grada. U prvoj polovici 30-ih godina zabilježeni su veliki pritisci građana na gradsku upravu, tražilo se bolje prometno povezivanje sa središtem”, kaže Strukić.

U novinama je zabilježena i priča gospodina Jagrića vezana uz naziv Trešnjevka – početkom 20-ih. Novinarima je ispričao da je komisija obilazila ovaj dio grada nakon velike poplave 1923., te su neznajući adresirati ovaj predio došli do dogovora: “Hajd, bumo ovo nazvali Trešnjevka po ovoj lepoj trešnji našeg Jagrića.”

“Ova priča ulazi u sferu legendi, naravno možda je i istinita. Službeno znamo da je već na karti Zagreba i okolice iz 1853.-1854. godine upisano ime zemljišta Črešnjevka, a naziv Trešnjevka se javlja na kartama iz 1902. i 1923. godine za uži dio tog prostora”, objašnjava Kristian Strukić.

Njegov suradnik Tomislav Anić istražio je nastanak tržnice na Trešnjevci, o čemu nije bilo mnogo dostupnih podataka. U rujnu 1929. godine članovi odborske sjednice Komunalne organizacije Trešnjevka uputili su molbu gradskim vlastima za uspostavu tržnice. Nekoliko mjeseci kasnije, 3. ožujka 1930., načinjen je nacrt prema kojem se gradsko zemljište na “Ozaljskoj ulici kod

KUSTOS KRISTIAN STRUKIĆ “Između dva rata bio je to radnički kvart u kojem su mnogi gradili kuće - to su zapravo potleušice, daščare”

04

mosta tik uz potok Kuniščak i to u površini od 40 metara duljine i 20 metara širine” ustupa za traženu svrhu. Za manje od dva mjeseca tržnica je dovršena, a gradsko je načelstvo dalo dozvolu za njezino otvorenje 23. travnja 1930. Godine 1932. na tržnici je svoje proizvode nudilo tridesetak stalnih štandova.

Dio izložbe govorit će i o manjim naseljima unutar gradskih četvrti Trešnjevka kojih na ovom području ima nekoliko, kao što je Pupinovo naselje. Nazvano je prema fizičaru i izumitelju Mihajlu Pupinu, a građeno je 1947. i 1948. godine uz današnju Ulicu Dragutina Golika za radnike Tvornice “Rade Končar”, koja je od 1946. do 1949. godine gradila veliki kompleks novih pogona na Trešnjevci prema projektu Stjepana Gomboša, Mladena Kauzlarica i suradnika.

VELIKA POPLAVA “U Pupinovu naselju je racionalno i shematizirano raspoređeno pet tipskih stambenih zgrada građenih prema projektu Kazimira Ostrogovića, a iza njih je izgrađen i hotel za samce, koji je naknadno prenamijenjen u stambenu zgradu”, kaže Strukić.

Brojnim tvornicama koje su se nalazile na Trešnjevci, dodaje Strukić, nakon Drugog svjetskog rata dodatno je utemeljena radnička reputa-

cija Trešnjevke, stečena još za međuraća.

Izložba zahvaća granice današnjih gradskih četvrti Trešnjevka sjever i jug. Dakle, prostor stare Trešnjevke, ali i šire područje u koje ulaze primjerice Srednjaci, Jarun, Vrbani i druga naselja. Četvrt je s istoka omeđena Savskom cestom, a s juga rijekom Savom, gdje je i naselje Jarun.

List Večer iz 1930. godine pisao je o prvim radovima za obranu sela Jarun od poplave te kako se ruševna obala opasuje “tornjačama”, u doba kad je počela regulacija Save. Dio izložbe odnosit će se na poznatu veliku poplavu 1964. godine u kojoj je znatno stradao ovaj dio grada.

“Poplava je posebno pogodila Trešnjevku i Trnje te Peščenicu i zapravo nakon poplave došlo je do izgradnje tih dijelova grada. Komisija je stavljala crvene križeve na kuće

koje više nisu bile za upotrebu, a vlasnici su trebali dobiti zamjenske stanove”, kaže Strukić.

Jedan mu je gospodin ispričao kako je bilo kad su se gradili neboderi u Ulici Braće Domany. “Sve niske zgrade i kućice pa onda odjedanput neboderi. Onda smo mi to nazvali četiri vampira”, pripričava Kristian Strukić.

I o Univerzijadi dobio je ponešto drugu sliku kroz pripremu ove izložbe.

“O Univerzijadi se uvijek govori kao o slavnom vremenu, i činjenica je da se Trešnjevka dosta modernizirala uoči te manifestacije, ali tako nije bilo iz perspektive tadašnjih stanovnika Jaruna, ne gledaju svi na to s odobravanjem. Jedan mi je gospodin pričao kako su mu oduzeli sva zemljišta na Jarunu, odnosno morao ih je prodati za bagatel”, kaže Strukić.

U istraživanju ove četvrti pomoglo im je povezivanje s Centrom za kulturu Trešnjevka i njihovim programom Mapiranje Trešnjevke koji su partneri ove izložbe.

PROMJENE PERIFERIJE Osim izložbe o Trešnjevci, Kristian Strukić s Goranom Arčabićem priprema izložbu o Trnju u prvoj polovici iduće godine. Dvema izložbama istovjetnog koncepta, s povezujućim temama, usporedit će se povijest Trnja i Trešnjevke.

“Promjene u prostoru periferije, koje su bile dijelom Zagreba već u drugoj polovici 19. stoljeća, zanimljive su za istraživanje i prezentaciju. U izradi izložbene koncepcije uključili smo i stanovnike današnjih gradskih četvrti Trešnjevka i Trnje čije izjave će biti prezentirane na izložbama. Snimio sam sa suradnicima Dinkom Duančićem i Matijom Mihoševićem više od 50 intervjua na Trešnjevci i Trnju, to nam je bio i najbolji dio posla”, otkriva Kristian Strukić.

“Zagrebački kvartovi” dugogodišnji je, interdisciplinarni istraživačko-izložbeni projekt Muzeja grada Zagreba koji je započeo 2009. godine, kad je pokrenuto istraživanje u sklopu prve studijske izložbe “Pola stoljeća Trnskog – priča jedna generacije”, koja je postavljena 2010. Uslijedile su izložbe “Zagrebačka Dubrava od predgrada do grada” 2012. te “Maksimir – povijest i kvartovski simboli” 2014.

Projekt uključuje velike studijske izložbe u muzeju, male ulične izložbe u kvartovima i druga događanja. S obzirom na to da riječ kvart u zagrebačkom govoru, objašnjava Strukić, može značiti dio grada, gradsku četvrt, mjesni odbor, staro povijesno naselje, suvremenu urbanističku cjelinu te ponekad tek nekoliko ulica, sva ta značenja nastoje uzeti u obzir.

Nakon svake izložbe izdaje se publikacija koja je ujedno katalog izložbe.

“Izložba će govoriti o transformaciji Trešnjevke od druge polovice 19. stoljeća do danas. Predstaviti ćemo Trešnjevku kao cjelinu, ali nastojati pokazati i pojedina naselja. Pritom će biti riječi o Trešnjevci kao radničkom kvartu, o životu na periferiji grada, školama, socijalnim ustanovama i samoorganizaciji Trešnjevčana, o vjerskim objektima, kino dvorani Buhara i drugom”, najavljuje Strukić.

Arčabić i Strukić surađivali su s kolegama povjesničarima Tomislavom Anićem i Markom Zubakom te arhitektom Ivanom Mlinarom. Izložbu će oblikovati dizajnerica Nikolina Jelavić Mitrović.

“Pumpe su bile u svakom dvorištu. Bez kanalizacije, bez telefona, bez televizora, radio je bio privilegija. Ulica je bila bez asfalta - to je bila Trešnjevka '50-ih”